

France Novak
**Zapisovanje besednega zaklada govornega jezika
v posameznih krajih**

V sestavku je razložen načrt za zbiranje oz. zapisovanje besednega zaklada govornega jezika v posameznih krajih v slovenskem jezikovnem prostoru.

In his paper the author explains a plan for collecting and recording the vocabulary of the spoken language in particular regions of the Slovene linguistic space.

Vprašanje ni novo, ampak bi lahko celo rekli, da je bilo že velikokrat obravnavano, največkrat zelo na kratko v sklopu obsežnejših ali drugih vprašanj, ki so povezana tudi z narečnim besediščem,¹ nekajkrat pa tudi obsežneje, kar kaže na to, da je po eni strani zelo zanimivo, celo vabljivo, po drugi pa tudi težko, organizacijsko pa dokaj zapleteno.

Vprašljivo je že imenovanje dela. Zgoraj je začasni delovni naslov, ki vsebuje dva pomembna elementa. Gre za zapisovanje živega besednega zaklada in vsak zapis bo omejen na določen kraj. Druge določitve izvirajo iz teh dveh. Zapisovanje ni omejeno na narečja, saj bodo po istem ključu zajeti tudi mestni govori. Posebnost je tudi, da je besedni zaklad razumljen v širšem obsegu. Poleg navadnih izrazov bodo vključena tudi lastna imena tistega kraja, to je osebna, hišna, ledinska, bližnja krajevna imena, vzdevki in imena iz slovstvene folklore.

Tale prispevek nima namena, izčrpati vprašanja, temveč zgolj namero, da prikaže moje videnje te problematike in da s tem prispeva k izoblikovanju najbolj sprejemljivih pogledov nanjo.²

¹ Tako je, če omenim samo dve taki mesti, F. Bezljaj omenil potrebo po "slovarjih posameznih narečnih okolišev" v sklopu obsežnih slovenskih leksikoloških načrtov (France Bezljaj, O nalogah slovenistike, v: Slavistična revija XII, 1959/60, 100), Martina Orožen pa je pogrešala potrebnih narečnih slovarjev pri raziskavah besedišča posameznih (protestantskih) piscev (Martina Orožen, Dialektizmi v jeziku Jurija Dalmatina, v: Krško skozi čas, Krško 1977, 90).

² Povabilo urednice zbornika Traditiones mi je prišlo kar prav, saj se mi je tako ponudila priložnost, da idejo, ki je bila sprožena že na strokovnem zborovanju Slavističnega društva Slovenije v Celju septembra 1993, nekoliko nadrobneje in po svojih močeh razložim, hkrati pa jo sporočim tudi sorodnim strokovnjakom nekotologom, na katere pri izpeljavi načrta tudi računamo in pri katerih smo večkrat slišali spodbujevalne in za stvar zavzete glasove. Zlasti Milko Matičetov je večkrat opozarjal, da je treba živi besedni zaklad čim prej zapisati.

Ker se zavedam, da je vprašanje, če ga obravnavamo v najširšem smislu, to je slovenski narečni slovar ali celo slovar slovenskega govornega jezika, zelo obsežna in trenutno neizvedljiva naloga, saj zanj nimamo dovolj strokovnih delavcev in tudi naše organizacijske razmere temu niso kos, zagovarjam načelo, da se s pripravljeno, premišljeno in široko akcijo lotimo samo dela te naloge, ta pa bi bil zbiranje in zapisovanje ter ureditev besednega zaklada posameznih krajev. Cilj bi bili slovarji besednega zaklada posameznih krajev. Ti pa bi imeli poleg pomena za nadaljnje raziskave še mnogovrstne druge vrednosti. Med drugim bi bila taka zbirka tudi pomemben spomenik kraju, na katerega bi se nanašala.

Obravnava narečnega besedišča³ s tem pa tudi teorija o njem se je pri nas razvijala vzporedno z glavnimi nalogami jezikoslovja. Najprej, ko je bila njegova glavna naloga dokazovanje samobitnosti slovenskega jezika, je bila posvečena pozornost zlasti takim prvinam, ki so širile besedni zaklad knjižnega jezika. To je prišlo še posebej do izraza, ko je bilo treba besedni zaklad prilagajati hitro se množočim novim terminološkim nalogam. V tem času so v narečnem besedišču iskali dodatne sistemske pobude za tvorbo novih izrazov, iskali izrazov za določene naloge ali pa zapisovali izraze posameznih krajev ali posameznih tematskih krogov. Tako je nastalo veliko zbirk že pred izidom Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja, 1894, 1895, ki je najpomembnejše zbirke upošteval, veliko manjših je pa nastalo po njem.

Dolgo časa je bilo besedišče tudi v službi glasoslovnih in oblikoslovnih narečjeslovnih raziskovanj. Ko je bil besedni zaklad knjižnega jezika že toliko razvit, da ni potreboval večjih dotokov iz narečij, in ko je bil slovnični sistem narečij v glavnih črtah že popisan, so se pojavili prvi narečni slovarji, ki so lahko povezani z raziskavami posameznih narečij ali pa so zgolj slovarsko delo. Najprej, in sicer leta 1964, je prišel Črnovrški dialekt Ivana Tominca, v katerem zavzema slovar osrednje mesto. Leta 1985 pa je izšel Slovar beltinskega prekmurskega govora Franca Novaka. Oba spadata v tip diferencialnih slovarjev; obsegata zlasti besedišče, ki je drugačno kot v Pleteršnikovem slovarju.

Kolikor večje so bile možnosti za narečne raziskave, toliko večja pozornost je bila posvečena tudi narečnemu besedišču. Postavljeno je bilo vprašanje novih metod, pritegnjena pa je bila tudi tuja literatura.⁴

Najvišji dosežek je prispevala skupina raziskovalcev z avstrijske Koroške, ki se je pod vodstvom Stanislava Hafnerja in Erika Prunča lotila obsežnega načrta Tezavrus slovenskega ljudskega jezika na Koroškem.⁵

Preden je začel "tezavrus" izhajati, je bila teorija o njem posebej predstavljena tudi slovenski strokovni javnosti: Stanko Hafner, Dvojezičnost, temeljni problem slovenistike

³ Narečni besedni zaklad bo glavna sestavina predlaganega zapisovanja, čeprav je narečnost razširjena s pojmom govornega jezika, ki vključuje narečja in druge tvorbe, kot je zlasti mestni govor.

⁴ Npr. Sonja Horvat, Dileme ob zajetu in obdelavi slovenskega narečnega gradiva, Jezik in slovstvo 28, 1982/83, 123-127.

⁵ Najprej so bila vprašanja razgrnjena v publikaciji Lexikalische Inventarisierung der slowenischen Volkssprache in Kärnten (Grundsätzliches und Allgemeines), Hrsg. v. S. Hafner und E. Prunč, Gradec 1980. Kmalu je začel izhajati slovar Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten, Herausgegeben von S. Hafner und E. Prunč, Band 1, A- bis B-, Dunaj 1982. Hkrati je izšel tudi Schlüssel zum "Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten", Hrsg. von S. Hafner und E. Prunč, Dunaj 1982. Dosežek je naletel na ugoden odmev. Slovenski javnosti ga je med drugimi predstavil tudi Franc Jakopin v poročilu Prvi zvezek koroškega slovarja, Jezik in slovstvo 28, 1982/83, 202-204.

na Koroškem; Erik Prunč, Jezikoslovno anketiranje v dvojezičnih prostorih; Heinrich Pfandl, K regionalni porazdelitvi izoleks v slovenskih narečjih na Koroškem; Ludvik Karničar, Oblikoslovne premene ženske a-jevske sklanjatve v govoru Obirja in Sel; vse v: Slavistična revija 29, 1981, 423-462.

Žal je delo v zadnjem času zastalo, kar kaže, da je naloga izredno težka po gmotni in človeški strani. Rojeva pa tudi širše poglobljene dosežke. Karničarjeva monografija o obirskem narečju ima veliko prostora namenjenega besedišču.⁶

Kljub vsemu je objavljenih del s tega področja malo. Pri sedanjem stanju narečnega slovaropisja je težko sistematično ugotavljati, v katerem narečju se kaka beseda uporablja. To je prva stvar, ki kaže na to, da je izrazje treba zapisati. Izrazi, zlasti tisti za starejše pojave, hitro izginevajo iz vsakdanjega sporočanja in jih nadomeščajo novi pojavi in novi izrazi. Spoznanje, da bi bilo staro izrazje škoda prepustiti pozabi nezapisano, je trdno in nima resnih ugovorov. Res pa je, da bo delo, četudi bo omejeno na zapise besedišča posameznih krajev, težko uresničljivo, ker imamo usposobljenih delavcev malo, pa še ti imajo že preveč drugih sprotnih nalog, ki so za delovanje jezika nujno potrebne.

1. Najprej je treba utemeljiti misel na zapisovanje.

Besedni zaklad naših krajev je večinoma znan, ker so ga pisatelji uporabljali v svojih delih oziroma ker so ga razni uporabniki vpeljali tudi v knjižni jezik. Besede, ki so bile znane v več narečjih ali ki so bile konkurenčne za označevanje nekaterih pojavov ali ki so bile prilagojene našemu sistemu in jih je knjižni jezik potreboval, in besede, ki so dobile kakega znanega uporabnika v knjižnem jeziku, so postale znane in lastnina vsem Slovencem ali pa samo nekaterim uporabnikom jezika. Vseh besed iz narečij pa knjižni jezik ni sprejel. Nasprotno, v narečjih in govornih zvrsteh jezika živi še veliko izrazov, ki jih knjižni jezik ni sprejel. Nekateri izmed njih so že registrirani v zbirkah narečnih besed, ki so objavljene na razne načine ali pa so ostale v rokopisu. Večina govorov pa izrazja še nima popisanega. Za tiste govore, ki imajo narečno izrazje že popisano, pa popisi niso dovolj izčrpni. Čeprav je treba priznati, da so ti popisi velika zakladnica besednega bogastva. Ker ni nobenega načrta o zapisovanju takega besednega zaklada, smo prišli na misel, da bomo poskušali organizirati obsežno družbeno akcijo, pri kateri bomo združili veliko ljudi in s tem pridobili akciji družbeni ugled in nekako pripravili teren za zbiranje gradiva.⁷

Zdaj se zapisovati že mudi, da ne bi prej izginilo preveliko število izrazov, saj vemo, da se stvarni svet okrog nas in tudi delo razmeroma zelo hitro spreminjata. Nekaj starejših predmetov, delov predmetov in naprav, zlasti tistih, ki so se že v znatni meri spremenili, pozna čedalje manj ljudi. Poznavalci se hitro starajo in treba jih je še izkoristiti. Ljudje, ki še dobro poznajo predmete, naprave in dela, ki so bili značilni za starejša obdobja, recimo za čas pred drugo svetovno vojno, so zdaj stari najmanj okrog šestdeset let. Mlajši so rastle že v okoliščinah novih predmetov, del in prizadevanj. Po drugi svetovni vojni pa se je način življenja zlasti na podeželju zelo hitro spreminjal. Zato je nujno potrebno, da poskušamo zapisati, kar se da.

⁶ Ludwig Karničar, Der Obir-Dialekt in Kärnten, Dunaj 1990.

⁷ O dilemah, ki se v zvezi z besednim bogastvom naših narečij pojavljajo, je v zadnjem času spregovorila Vera Smole v sestavku Vseslovenski narečni slovar: da ali ne, Jezik in slovstvo 27, 1992/93, 233-235.

Pri mlajših ljudeh je tudi več splošnoslovenskih knjižnih izrazov, ki so jih dobili prek šol, časopisov, knjig, radia in televizije in prek stikov z ljudmi z drugih področij, česar je bilo v zadnjih 50 letih veliko. Tako je prišlo do izenačevanja besednih zakladov, kar je za slovenski knjižni jezik seveda dobro, je pa nekoliko zabrisalo meje med narečji in knjižnim jezikom. Pričakujemo, da bo v takih zapisih razmeroma dosti elementov, ki bodo že posledica mešanj.

Hkrati je pa treba poudariti, da pri zapisovanju nikakor ne gre zgolj za zapisovanje starega izrazja, temveč gre za zapis vsega besednega zaklada, ki se v tem času v določenem kraju uporablja. Pri tem pa vemo, da se sočasno uporabljajo izrazi, ki se iz vsakdanje rabe umikajo, in izrazi, ki se v jezik sprejemajo ali v njem nastajajo, zlasti pa izrazi, ki so v jeziku zelo trdni.

Na take podatke bomo poskušali, če jih bodo zapisovalci lahko ugotovili, v popisu besedišča opozoriti, bodi pri podatkih o sopomenkah ali pa z opozorilom, kdo izraz uporablja ali od kdaj se uporablja, ali je izraz nov ali se že umika iz rabe, skratka, o vseh mogočih stilnih lastnostih posameznega izraza.

2. Nato se postavlja vprašanje, kakšen je cilj akcije. Največkrat se govori o narečnem slovarju. Tudi pri našem načrtu gre za tip narečnega slovarja, vendar ne moremo govoriti o splošnem narečnem slovarju ali o vseslovenskem narečnem slovarju, ampak o slovarju določenega govora. Tu gre za narečne slovarje posameznih krajev. Vseslovenski narečni slovar bo večji naslednji cilj. Zavedati pa se moramo, da bodo pomembni dosežki tudi slovarji posameznih krajev. Vsak tak slovar bo gradivo za splošni narečni slovar. Zelo bo uporaben za jezikoslovne, literarnozgodovinske, kulturne in druge raziskave. Vsak popis pa bo poleg tega tudi samostojno delo in bo pomemben prispevek k raziskovanju posameznega kraja. Slovarje bodo s pridom uporabljale tudi šole, ko bodo govorile o razmejitvah med narečjem in knjižnim jezikom.

3. Postavlja se vprašanje, kako besede zapisovati, saj ima odgovor nanj vrsto posledic pri izbiri sodelavcev in hitrosti dela. Ne moremo pričakovati, da bi pri sedanjih organizacijskih in kadrovskih možnostih lahko organizirali natančen fonetični zapis besed, ker tega dela nima kdo opraviti ne organizirati. Zato menim, da bi bilo edino primerno zapisovanje, ki bi dopuščalo več možnosti, in sicer od jezikoslovno natančnega do preprostega ljubiteljskega zapisa. Slavistično društvo Slovenije bo poskušalo navdušiti in organizirati svoje člane, jezikoslovce, strokovnjake s področij, katerih dejavnost je tudi jezik ali pa zapisovanje po terenu, in sploh ljubitelje jezika, da v svojem okolju ali v okolju, ki ga dobro poznajo, zapišejo besedni zaklad na način, za katerega se bomo sporazumeli. Narodopisci utegnejo biti naši najbližji sodelavci, saj veliko hodijo po terenu in se srečujejo mimo predmetov, del in drugih pojavov tudi z izrazi zanje. Pri zapisovanju izrazja bi morali narodopisni vidik razširiti tudi z jezikoslovnim.

Menim, da je pripravljenost za taka dela precejšnja. Sploh je bilo veselje nad zbiranjem izrazov pri nas vedno zelo veliko. Pogosto je bilo povezano tudi z narodnim osveščanjem. Na to bi kazali tudi podatki o rokopisnih zbirkah izrazov, zbranih med ljudmi. S to dejavnostjo so se ukvarjali ljudje najrazličnejših poklicev. Z zbiranjem

besed se zdaj pogosto ukvarjajo tudi v akciji "znanost mladini". Z organizirano akcijo bomo dosegli, da se bodo razmetana in razdrobljena prizadevanja osredotočila na isti cilj in tako doživela nedvomno večji uspeh.

Sproščenost pri zapisu, to se pravi dovoljevanje možnosti od natančnega fonetičnega pa vse do približnega zapisa, moramo dopustiti, da bi lahko zbrali dovolj usposobljenih sodelavcev. Pri natančnem zapisovanju bi bilo treba veliko kvalificiranih ljudi, opremljenih s primernimi aparaturami, na kar pa zdaj ne moremo računati. Zato se mi zdi bolj primerno, da gremo v strokovno natančen zapis, kjer bomo dobili primerne človeka, drugače bi pa šli v čim bolj natančen zapis. Vsi zapisi pa naj bi bili vsaj približno narečni. Poknjževanja v zapisu, razen pri geslih, ne bomo zagovarjali, saj bi bilo to v nasprotju z glavnim načelom o zapisu besednega zaklada govornega jezika. Tako bi lahko izrazje zapisovali, po natančnejših navodilih seveda, jezikoslovci in ljubitelji jezika.

Sproščenosti pa ne smemo razumeti kot anarhijo, ampak je treba računati samo s tem, da bo natančnost še vedno zelo velika, samo glasovno bo nekoliko sproščena, ker je glasovno natančnost nestrokovnjaku zelo težko doseči.

4. Delo bi začrtala in potem tudi vodila skupina strokovnjakov. Pri konceptu bi morali biti po mojem mnenju udeleženi vsi, ki so specialisti za narečja, leksikologijo, zbiranje gradiva in vsi, ki so se s temi vprašanji že ukvarjali ali pa to želijo. Delo za koncept bi moralo izčrpati dosedanje izkušnje in v nekaterih stvareh iti svojo pot, če bi to terjala narava dela.

Cilj dela bi moral biti toliko natančno in tudi časovno zanimivo določen, da bi že sam po sebi motiviral ljudi. To se pravi, da bi prve rezultate lahko pričakovali že po dveh, treh letih. Nato bi se po mojem mnenju zvrstila večja množica zapisov. Predno pa bo pokrito vse slovensko ozemlje, bo pa minilo najbrž precej časa. Za posamezne predele bo morda težko dobiti zapisovalce. Za take predele, zlasti za kraje, ki bi bistveno izpopolnili mrežo, bi bilo treba na koncu organizirati kar strokovni zapis.

Praktičen cilj zapisovanja bi bilo objavljanje gradiva za posamezne kraje v samostojnih brošurah. Samo te izdaje bi poskušali tudi honorirati. Prepričan sem, da denarja za izdajanje ne bo težko dobiti. Zbiranje in zapisovanje pa bi posamezniki opravljali brezplačno, praviloma nekako povezano z obiski kraja ali življenjem v samem kraju. Največ računamo s slavisti, ki bi jih to delo veselilo, da bodo zapisali besedni zaklad svojega rojstnega kraja ali kraja svojega bivanja. Neslavistom bi bilo treba dati nekoliko natančnejša navodila.

Navodila bi morala na kratko zajeti široko problematiko, in sicer naj bi predvidoma obsegala naslednja vprašanja: a) Za čim popolnejše zajetje vsega izrazja in imenja bi potrebovali premišljene delovne postopke. Zdi se nam primerne nekakšne vprašalnice po področjih, ki bi zapisovalca, če bi prišel v zadrego, opozorile, v katero smer naj išče izhod. Pri kuhinji naj bi taka vprašalnica opozarjala na naprave, orodja, posode, dela (glagoli in izpeljanke iz glagolov), jedi, pridevnike. b) Geslo. c) Druga oblika ali potrebne oblike, ki bi besedo uvrščale v paradigmo. č) Naglas. d) Določanje pomenov. e) Razlaganje pomenov. f) Navajanje zgledov pri pomenih. g) Stilnost pomenov. h) Določanje stalnih zvez, strokovnih izrazov in frazeologemov. i) Beseda v imenoslovju. j) Možnosti za razna opozorila na koncu geselskega članka. Za vsako

od teh vprašanj ali pa celo za posamezna podvprašanja bo treba izdelati posebno navodilo oziroma navodila.

5. Naslednje vprašanje je, kako na gosto izbirati zapisovalne kraje. Tu bi morali biti široki: čim več točk zapisati. Tako bi se lahko izognili pomanjkanju gradiva, saj za zdaj niti ne vemo, kaj lahko od posameznih točk dobimo. Gosta mreža bi pokazala tudi, kako se besedišča bližnjih krajev razlikujejo. Pri gostem zapisu bi bilo manj možnosti, da bi se kaka stvar izmuznila. Zato je pomembno, da mreža ne bi bila prerodka. Ne bi bilo dobro, če bi bil zapisan samo en kraj iz vsakega narečja. Vrh vsega bi pa morali upoštevati tudi pripravljenost ljudi, da zapisujejo v kakem kraju. Pri mreži bi bilo dobro gledati tudi na vsebinska vprašanja. Če ima kak kraj kako posebno dejavnost, bi ga bilo treba vsekakor uvrstiti v mrežo kot potrebno točko. Prav tako je s kraji, ki imajo svojevrsten razvoj. Tako bi spoznali besednozakladni razvoj v posebnih okoliščinah. Če bi se stvari lotili tako, bi imeli možnost za zapisovanje besednega zaklada vsi kraji s slovenskim jezikom. Ni pa realno pričakovati, da bi v kratkem dobili zapisovalce za vse kraje, zato je strah pred poplavo zapisov odveč. Moramo pa prepustiti pobudo zainteresiranim zapisovalcem. Najprej bomo čakali, da se bodo zapisovalci javljali sami. Šele če ne bomo za kak predel ali kraj dobili zainteresiranega zapisovalca, se bomo na koncu morali odločiti, v katerih krajih je treba besedišče še zapisati.

Večji kraji bi lahko imeli več zapisov, zlasti če so razlike med posameznimi deli velike ali pa če se razlikujejo po kaki dejavnosti. Tudi za manjše kraje velja, da bi morale biti pokrite vse njegove dejavnosti, čeprav so posebne ali pa bi bilo treba za tako posebnost napraviti poseben zapis.

6. Zastavlja se vprašanje, kako gledati na različnost krajev (vasi, mesta, trgi). Zavestno se oddaljujem od zapisovanja samo vaškega okolja, ker imajo tudi mesta svojevrsten razvoj besedišča, za kar je cela vrsta objektivnih vzrokov. Pričakujemo, da bo v mestih besedišče po eni strani bogatejše, ker je več dejavnosti. Tudi večje vasi, v katerih cvetejo ali so cvetele obrti ali pa kake dodatne dejavnosti, bodo predvidoma imele bogatejše besedne zaklade. Računamo, da ima lahko vsak kraj kak poseben razvoj. Pri zaselkih, če bomo samo zanje dobili primerne zapisovalce, bomo opazovali, kako se v takem okolju razvijajo ozki samostojni izrazi. Pogostni so tudi krajevni frazeologemi, ki so razumljivi, samo če je znana motivacija.

7. Besedišče nas zanima v celoti, ne samo posebno in tisto, ki je drugačno. Samo če je zapisano vse besedišče, pridejo prav do izraza tudi posebnosti, drugačnosti. Diferencialni zapisi niso dober kazalec besednega zaklada kraja, ker enostavno ne odgovorijo na vprašanje, ali to in to besedo kraj pozna ali ne. Če je zapisovanje diferencialno, pride tudi do zanemarjanja posebnosti splošno znanih besed.

Vendar se je treba zavedati, da je težko zapisati vse. Cilj pa je jasen. Gre za zapisovanje navadnih in posebnih besed, navadnih in posebnih pomenov. Skrben popis najbolj navadnih besed je zelo pomemben, ker z njim ne dobimo samo podobe glavnih, ampak tudi popis njihovih drugotnih pomenov, na katere pogosto pozabljam.

Še največ pomislekov bi lahko imeli o imenskem fondu in njegovem obsegu. Menim, da gre v podrobnejši prikaz besedišča tudi imenski fond. Predvsem pridejo v poštev lastna imena danosti tega kraja. Navodila bi morala kategorije imen kar naštet. Veliko zanimivega ali pa novega gradiva pričakujem pri osebnih imenih, zlasti pri ljubkovalnih oblikah, vzdevkih, hišnih imenih in ledinskih imenih.

Pri besedi je treba zapisati vse pomene, pomenske odtenke in stalne zveze. Računamo, da ima lahko vsak kraj kak poseben razvoj. Če stvar gledamo tako, šele vidimo, kako je zapisovanje težko, vendar je to načelo tako pomembno, da ga ne smemo prezreti, saj kaže najbolj zanesljivo pot, kako narediti kolikor toliko kakovosten zapis.

Da bi lahko napravili take zapise, bo potrebno posvetiti veliko pozornosti že sami tehniki in organizaciji zapisovanja. Izdelati bomo morali zanesljivo mrežo vprašanj, ki bi človeka pri zapisovanju usmerjala ali ga opozarjala na posamezne naloge in opominjala, da ne bi česa pozabili, zlasti na področjih, ki jih ne poznamo dobro. Taka vprašalnica bi nam bila najboljši kačipot za delo.

Po mojem mnenju bi morale biti vprašalnice izdelane po področjih življenja in dela. Morale bi pa biti poleg natančnosti tudi dovolj pregledne, da se zapisovalec ne bi ob njih samo izgubljal. Pri področjih bi morala vprašalnica iti v razmeroma veliko natančnost, vsaj pri poklicnih področjih, ki jih ljudje na splošno manj poznajo. Do neke mere pa bi morale biti odprte, da bi zapisovalec lahko vključil tudi podatke, ki niso bili predvideni.

8. Natančno je treba določiti način zapisovanja in se ga pri vseh zapisih držati. Praviloma bi morali izraze zapisovati v zvezah, na ta način bi lahko tudi dejansko pokazali pomene besed. Zveze razumemo kot skladijsko enoto, v kateri ima beseda nujno potrebno sobesedilo. Res je to načelo brez natančnejšega dokazovanja dokaj raztegljivo, vendar je nanj treba opozoriti. Večkrat se je težko odločiti, v večini primerov se pa lahko zanesemo na sprotno presojo. Najbolje bi pa bilo, da bi se zapisovalec naslanjal na močno teorijo. Kljub vsemu je takšno delo težko že za šolanega leksikologa, zato bi morali zapisovalci v navodilih dobiti tudi osnove pomenoslovja.

Kakor hitro pa računamo z zapisom večpomenskih besed po pomenih, moramo upoštevati, da bo gradiva zelo veliko, kar je že samo po sebi težko pregledno, kaj šele razmejljivo ali ločljivo.

Po mojih predvidevanjih, zlasti po izkušnjah z dosedanjimi zapisi, bo delala največ težav frazeologija, vendar od cilja ne bi smeli odstopiti. Pri vseh besedah ne bomo mogli računati na večpomenskostni zapis, ker zapisovalci ne bodo mogli dobiti vseh informacij ali ne bodo mogli odkriti drugotnih pomenov ali pa jih sploh ni. Zavedati se moramo, da je redkejše drugotne pomene in pomenske odtenke težko odkriti.

9. Pomembne so razlage. Osnovna razlaga je lahko nevtralni knjižni ustreznik. Pri metonimičnih pomenih bi lahko dajali orientacijske razlage, npr. pri besedi šola: na vrtu pred šolo "stavbo šole". Frazeologeme bi bilo največkrat treba razložiti opisno, npr. ni za nikamor "je neuporaben". Pri nekaterih stvarnih pomenih bi bilo zelo dobro priložiti sliko ali skico. Nekatero predmete in naprave ali dele le-teh bi bilo dobro skicirati že za vprašalnico, da bi zapisovalec lahko že kar po sliki vprašal, kako

se predmet imenuje, npr. skica voza, kozolca, čebelnjaka, ostrejša ali ure. Tudi pri izrazih, za katere bi spraševali po slikah, moramo predvideti, da želimo zvedeti tudi pomembnejše zveze, v katerih se izraz uporablja.

10. Da bi bil slovar posameznega kraja vsestransko uporaben, bi morali biti geslom dodani tudi najpomembnejši slovnični podatki. Poleg izhodiščne oblike bi morale biti naštetje tudi oblike, ki besede uvrščajo v ustrezne paradigme. Navedene bi morale biti tudi posebnosti, ki ne bi bile ugotovljive iz samega vzorca. Vsekakor bi bilo treba zapisati tudi naglas. V zapisih bi morale biti prikazane vse glasovne spremembe.

Obvezne bi bile besednovrstne oznake. Pri nekaterih besednih vrstah (zaimek, števniki, predlog, veznik, medmet) bi bilo treba omenjati tudi podskupine. Redkejšje karakteristike bi bile lahko podane tudi opisno.

11. Pri pomenski problematiki bi bilo treba zapisovati sopomenskost, nadpomenskost in podpomenskost, tako bi prišli do manjših pomenskih struktur. Poleg navadnih pomenov bi bilo potrebno popisati tudi morebitno udeležbo besede ali pomenov v imenoslovju, zlasti v ledinskih in hišnih imenih ter vzdevkih. Omeniti bi bilo treba tudi ljudske etimologije in besedne igre. Nakazati bi bilo treba tudi vse podrobnosti, ki bi pojasnjevale kako pomensko vprašanje, zlasti bo potrebno opozoriti na izrazito krajevne motivacije pri frazeologemih, saj so te lahko zelo nenavadne in včasih jih je zgolj s sklepanjem skoraj nemogoče odkriti.

12. Pomemben podatek bo opozorilo na stilnost pomenov. Pri tem vprašanju se bo treba kar najbolj naslanjati na sopomenske nize, ker so ti praviloma stilno diferencirani. Zato bo že načeloma treba iskati sopomenske izraze. Za številne pojave iz vsakdanjega življenja obstajajo tudi čustveno obarvani izrazi. Pogosto bomo srečevali starinske, a tudi nove izraze, velikokrat ločene po generacijah, zakaj besedni zaklad se neprestano razvija. Take lastnosti bo treba tudi nadrobneje komentirati.

13. O obliki gesel se bo treba natančno dogovoriti. Možnosti sta zlasti dve. Pri prvi bi bila izhodiščna beseda (geslo) poknjžena oblika narečne ali pogovorne besede, na drugem mestu pa bi bila narečna oblika. Zgledi bi bili samo v narečni oz. pogovorni obliki. V tem primeru bi bile narečne izhodiščne oblike povezane z gesli prek kazalk.

Pri drugi možnosti bi bila geselska beseda kar narečna oblika, dodana pa bi bila knjižna oblika ali rekonstrukcija. Tudi v tem primeru bi bilo gradivo samo v narečni obliki. Knjižne oblike bi bile vsaj v težjih primerih povezane z narečnimi s kazalkami.

14. Pomembno je tudi vprašanje, ali je treba pri zapisu besedišča nakazati uvodoma tudi kratek slovnični sistem tistega narečja oziroma govora. Po mojem mnenju ni mogoče napraviti obsežnega in natančnega slovarja, ne da bi pri tem pokazali tudi na glavne poteze slovničnega sistema. Sam slovar z zgledi pri posameznih pomenih bi bil pa bistveno manj uporaben, če ob sebi ne bi imel kratke slovnice. Če bi bil tak slovnični pregled dodan vsakemu slovarčku, bi bila to tudi dobra praktična rešitev, ker bi bil vsak slovarček uporaben že kar sam zase. Čeprav je pri pisanju kratke slovnice velika nevarnost, da bi prešli v površnost, je načelo toliko pomembno,

slovnčni podatki so pa za uporabo slovarja toliko potrebni, da bo s kratkimi pregledi slovnice treba računati.

15. Če bo načrt sprejet med strokovnjaki, se bomo lotili temeljitih priprav. Oblikovali bi uredniški odbor, ki bi delo vodil. V javnosti bi spregovorili o pomembnosti dela, da bi bilo tudi splošno ozračje nekako naklonjeno zbiralcem. Izdelali bi natančen načrt dela. Poiskali bi prvo skupino zapisovalcev in se z njimi osebno dogovarjali. Dajali bi jim, če bo treba, tudi strokovno pomoč. Delavci iz raziskovalnih in visokošolskih institucij bi bili tudi glavni sodelavci tega zapisovanja in njegovega vodenja, kar bi bilo še dodatni dokaz, da celotna akcija ni zamišljena kot konkurenčno podjetje obstoječim institucijam in programom, temveč kot njihovo dopolnilo oziroma kot edina možnost za razmeroma hitro in široko zapisovanje besednega zaklada govornega jezika. Računamo, da bodo raziskovalci tudi glavni zapisovalci.

Zapisovalci bodo tudi najpomembnejša sestavina celotne akcije. Če jih bomo našli dovolj, bo akcija zelo verjetno uspešna.

Ko bo delo steklo, bo prav gotovo prijeten dogodek v našem življenju.

Summary

Recording the Vocabulary of the Spoken Language of Particular Regions

In his paper the author explains a plan for collecting and recording the vocabulary of the spoken language in particular regions of the Slovene linguistic space.

The recording will cover all words in all their meanings, proper names and nicknames, names of animals, houses, fields, nearby settlements and the local names for literary folklore. Every meaning will be documented by examples and a style indicator.

The suggested campaign aims at both saving from oblivion words which keep disappearing from everyday use and bridging a gap in dialectal lexicology, since the existing institutions do not have enough experts to do the job in the nearby future.

Most of the recorders will be Slavists and other experts. We will strive for as scientifically correct transcriptions as possible. However, since we also plan to use amateur linguists, some looser forms of sound transcription will be allowed.

For the work to run along joint lines, a special group will draw up a list of short, indispensable instructions. More detailed information will be provided within the group that will be selected by experts to conduct the work. Edited as dictionaries and equipped with the necessary introductory grammatical notes, the collections from particular regions will be published as booklets.